

بخشی از ماکت بنای «تکیه دولت» در نمایشگاه دهلی نو

فرصتی مغتتم برای شناخت تعزیه

۱۳۶۵ در شهر دهلی نواست. این نمایشگاه از سوی «موسسه فرهنگی ایندیبرا گاندی» برگزار شد. از میان کشورهای شرکت کننده در این نمایشگاه می توان به این نامها اشاره داشت: ایران، هند، ژاپن، کانادا، چین، آلمان و ایتالیا و..

اما ارزش و اهمیت کار این برادران در ارتباط با نمایشگاه فوق، از آن رو است که با انتخاب ماکت «تکیه دولت»، به عنوان یک فضای اصیل و آئینی

آنچه می خوانید، حاصل نشستی است با برادران عبدخدائی (سرپرست مرکز هنرهای نمایشی وزارت ارشاد اسلامی)، حسین پور (طراح و نقاش این مرکز) و محمدرضا آل محمد (مدرس تئاتر).

مناسبت و انگیزه این گفتگو، شرکت جمهوری اسلامی ایران در نخستین نمایشگاه «فضاهای هنرهای نمایشی» و یا به اعتبار دیگر، «ماکت سازی نمای بیرونی تئاتر»، از تاریخ ۱۲ تا ۲۴ آبان ماه

ایرانی، هم نما و نمودی از معماری تئاتر را عرضه داشتند و هم به جنبه و جلوه‌های نمایشی این هنر بی‌اعتنا نبودند. شرکت جمهوری اسلامی ایران در این نمایشگاه، با عرضه داشت معماری «تکیه دولت» - که نخستین بنای ویژه اجرای تعزیه بود - توأمان با توفیق بود؛ چرا که توانست یک سنت نمایش اسلامی/ایرانی را، در ابعاد وسیع، بازآفرینی کند.

در این گفت و شنود، سؤاها نیامده و بیشتر به طرح مسائل و مقولات مربوط به نمایشگاه پرداخته شده است.

محمد طه عبد خدائی - بسم الله الرحمن الرحیم -
در رابطه با نمایشگاهی که در هند تشکیل شد، باید بگویم مدتی قبل، معاونت محترم بین الملل وزارت ارشاد اسلامی به ما اطلاع دادند که چنین نمایشگاهی در کشور دوست، هند برگزار خواهد شد. ما هم، چون علاقه داشتیم، تصمیم گرفتیم که با تلاش، خود را برای شرکت در این نمایشگاه آماده سازیم. به همین دلیل، این دعوت را جدی تلقی کردیم. مقامات هندی برگزار کننده نمایشگاه از ما فضاهای هنری نمایشی و به طور مشخص، زیگورات‌ها، تخت جمشید و یک مسجد از مجموعه بناها و ابنیه تاریخی اصفهان را خواسته بودند. شاید چون هندیها اطلاع دقیقی از کل منابع و فضاهای معماری هنر نمایشی ما نداشتند، اینگونه تقاضا کرده بودند. ما اندیشیدیم که این بناها هیچکدام واجد آن جنبه‌های فضای تئاتری نیست و ما بهترین فضا را فضای تکیه دولت که تعزیه - نمایش منحصر به فرد ما - در آنجا اجرا می‌شد، تشخیص دادیم. به سه دلیل: یکی اینکه

فضای معماری و تاریخی ایران را بازگویی کند، دوم اینکه فضای نمایش سنتی ما، یعنی تعزیه را دارد، و سوم اینکه رضاخان تکیه دولت را خراب کرد. و بدین ترتیب، فرصت را مناسب دیدیم تا نشان دهیم طاعوتیان که این همه داعیه هنر داشتند، قلدرهای ضدهنر و ضد اخلاقی بیش نبودند. این نکته خوبی بود، چون نظیر رضاخان در هند هم زیاد بوده است.

هند، کشوری است که سالیان دراز زیر بار استعمار بوده و درد ما را خوب می‌فهمد. و خوب بود که بین کشورهای شرکت کننده هم این مسئله مطرح شود. در این مهم، از برادر عزیزمان، آقای آل محمد تقاضا کردیم که کمک کنند و ایشان از شروع کار کاملاً در جریان بودند. و ذکری هم باید بکنیم از طراحی آقای حسین پور که از طراحان خوب و زبردست مرکز هنرهای نمایشی اند. ایشان طرح تکیه دولت را از تنها اثری که از این بنا به جا مانده، یعنی از تابلوی نقاش شهیر و بزرگ ایران کمال الملک اقتباس کردند و ماکت را ساختند و بعد از ساخت، آنرا به هند حمل کردیم و در آنجا، این ماکت را مونتاژ کردیم. البته ما یک کلبه کوچکی از دست اندرکاران این نمایشگاه، در رابطه با فضای مورد نیاز نمایشگاهی که ما آنجا برده بودیم، داریم. و آن، اینست که پس از حمل ماکت به کشور هند، به ما گفتند حجم ماکت شما بزرگ است و نمی‌توانیم ماکت شما را در فضای داخل نمایشگاه جای بدهیم و بعد در محوطه نمایشگاه، جایی به ما دادند. ولی با وجود این، استقبال گرم تماشاگران و مردم از این نمایشگاه، ما را

گرمی و حرارت بخشید و ما حضورمان را در آنجا اعلام کردیم و گفتیم که هنر بعد از انقلاب ما، هنری انقلابی و پویا است و هنرمندان ما توان آنرا دارند که آثار خود را حتی در بزرگترین فستیوالهای بین‌المللی عرضه بدارند.

بهر حال، الحمد لله این نمایشگاه ما در این مجموعه خوش درخشید و بسیار مورد استقبال قرار گرفت. عنوان رسمی و اصلی این نمایشگاه «نمایشگاه فضاهای هنرهای نمایشی» بود، اگر چه تحت عنوان «نمایشگاه معماری تئاتر» ما را به هند دعوت کرده بودند و در آن، فقط فضای معماری صحنه مطرح بود، نه طراحی صحنه و صحنه پردازی. البته ما از بعضی تزئینات تعزیه در صحنه استفاده کردیم. از جمله لباسها و آکسسوار تعزیه را به کار بردیم و بدین ترتیب فضا را، به یک فضای ایرانی بدل کردیم.

حسین پور - بسم الله الرحمن الرحيم . من به مدت ۱۲-۱۰ روز برای ساخت این ماکت فرصت داشتم و کوشیدم در این مدت با کمک برادران عزیزمان، این ماکت را به نحو احسن بسازم . پس از ساختن، عازم کشور هند شدیم، که به مشکلات ترخیصی برخوردیم و زمانی که برای تعبیه ماکت داشتیم، محدود بود. ولی بخت یار ما شد و افتتاح نمایشگاه یک هفته عقب افتاد. مسئله جالبی که در بین کشورهای شرکت کننده شایع شده بود، این بود که ایران با ۲ تن بار می‌آید و همه تعجب کرده بودند، چون ماکت‌هایشان کوچک بود (حداکثر ۳ متر در ۱ متر). البته ما ۲ تن بار نداشتیم و دکور ما، در کل، ۶ کیلو وزن داشت. چهار روز مانده به

افتتاح نمایشگاه، به اتفاق آقایان عبدخدائی و ذکرگو به بازدید محل نمایشگاه و جایی که برای ما در نظر گرفته بودند رفتیم. متأسفانه، کارگزاران جشنواره جای مطلوبی در داخل سالن به ما ندادند، در صورتی که این جا وجود داشت. و ما رفتیم و از نزدیک دیدیم که جای مناسبی هم برای ماکت ما بود و هر چه چگونه توضیحی هم در این باره ندادند و لذا مسئله برای ما مبهم ماند. رئیس نمایشگاه مجدداً پلان کار را از من خواست چون ما عکس نداشتیم، من روی کاغذ برایشان تصویر کردم که کار ما به چه صورت هست. جلسه‌ای تشکیل شد و صحبت‌هایی با یکدیگر داشتیم تا قرار بر این شد که در فضای باز، برای ما یک غرفه بزنند. ما هم به ناگزیر پذیرفتیم و مجدداً پلان دقیق را به آنها دادم و خودم هم نظارت کردم تا غرفه را برای ما ساختند. سه روز مانده به افتتاحیه نمایشگاه، دکور ما ترخیص شد. حالا بماند که جعبه دکورها شکسته و از هم پاشیده شده بود. ما بلافاصله به اتفاق چند نفر از دانشجویان واقعاً عزیزی که به ما لطف کردند، زحمت کشیدند و اینجا جای یادی از آنها هست، شروع به کار کردیم. دکور را آن طور که دلمان می‌خواست بستیم و این جبران جایی بود که به ما ندادند. والحمد لله ۳ ساعت قبل از افتتاح، غرفه را آماده کردیم. ما یک مقدار وسایل آکسسوار اینجا برده بودیم که غرفه را با آنها تزئین کردیم. وقتی زمان افتتاح رسید و از کار پرده برداری کردیم، غرفه ایران، با آن نور پردازی ملون و رنگ رنگش خیلی چشمگیر شد. آقای جیمز استرلینگ هم - از پروفیسورهای

بنام انگلیسی در رشته معماری - که این نمایشگاه را افتتاح کرد، از این نحوه کار، یعنی چیدن آکسسوار خیلی خوشش آمده بود و از مونتاژ و نحوه ساختن این دکور خیلی تعریف می‌کرد.

کشورهای شرکت کننده عبارت بودند از: ایران، هند، ژاپن، کانادا، چین، آلمان و ایتالیا. با اینکه ایتالیا، خود، صاحب هنر معماری است، ولی جالب این بود که ایتالیایی‌ها دورتادور غرفه ما می‌گشتند که ببینند که این دکور چگونه مونتاژ شده، و رویهمرفته دکور ما، برایشان خیلی جالب بود.

فضاسازی‌هایی که من آنجا دیدم، از معماری گرفته تا ماکت‌ها، در کل کلاسیک بود. ولی فضاسازی‌هایی که در اشل‌های مختلف جهت مونتاژ دکور و ماکت طراحی کرده بودند، اغلب بر پایه یک ماکت مدرن بود و در کل، کشورهای شرکت کننده، جملگی، آثار مستند عرضه کرده بودند؛ یعنی اثری که وجود داشته و سندیت دارد. ما از انتخاب این ماکت به جز اهدافی که آقای عبدخدائی فرمودند، ۲ هدف دیگر را مطمح نظر داشتیم: یکی معماری تئاتر و دیگر، فضاسازی داخل این بنا، که تعزیه را نمایش می‌داد. ما در واقع، معماری تکیه دولت را از وسط برش دادیم کشورهای دیگر، فقط نمای بیرونی بنا را ساخته بودند، ولی ما، هم نمای بیرونی را ساخته بودیم و هم فضای داخل خود تکیه دولت را، که کاشیکاری و طبقه بندی شده بود. بهرحال، نمایشگاه موفق بود.

محمد رضا آل محمد - بسم الله الرحمن الرحيم.
در خرداد ماه سال جاری (۱۳۶۵)، سفارت

هندوستان در تهران، از جمهوری اسلامی ایران خواست در نمایشگاهی که تحت عنوان «نمایشگاه بین المللی تئاتر» که در نیمه اول ماه نوامبر یا بهتر بگوئیم ۱۲ تا ۴ آبان ماه سال ۶۵ در آن کشور برگزار می‌شد، شرکت جوئیم. این دعوتنامه، جهت بررسی و مطالعه از سوی معاونت محترم امور هنری به مرکز هنرهای نمایشی ارجاع شد. این مرکز پس از بررسی دو موضوع بخش تاریخی، شامل مدل‌های تئاتر باستانی و مجموعه‌های هنری، و تئاتر و یا هنر معاصر و یا مجموعه‌های هنری موزه، مقدمات تشکیل جلساتی را با اساتید و متخصصین هنرهای نمایشی فراهم آورد. پس از اتخاذ تصمیماتی درباره چگونگی شرکت مرکز هنرهای نمایشی و موافقت مقام محترم امور هنری، اقدامات جدی، جهت تدارک آنچه در نمایشگاه می‌بایست به معرض تماشا گذاشته شود، آغاز گردید که ضمن آن، ضرورت مطالعه در خصوص اهداف نمایشگاه و موضوعات ارائه شده، هر چه بیشتر احساس گردید. لذا، ضمن تماس‌ها و مکاتباتی که با همکاران معاونت محترم امور بین الملل وزارت ارشاد اسلامی صورت گرفت، اطلاعات دیگری غیر از آنچه در اختیار داشتیم به دست آوردیم. و ضمن اینگونه مکاتبات، کشور هندوستان نسبت به شرکت جمهوری اسلامی ایران در این نمایشگاه اظهار خشنودی کرد و اشاره داشت که فضا و اماکن نمایشی و غیر نمایشی و هر آنچه که مربوط به اجرای آئین‌ها و مراسم سنتی باشد، به صورت ماکت، عکس، اسلاید و نقشه، می‌تواند در نمایشگاه عرضه

گردد. در صورتی که بعد از ساعتها گرد هم آئی
متخصصین، پیش‌بینی‌های زیادی دربارهٔ نمایش
در ایران و مظاهر نمایشی انجام گرفته بود و قصد
آن بود که طرق مختلف، سبکها و شیوه‌های
اجرای نمایش‌های آئینی و سنتی در فضاها و
اماکن خاص آنها، معرفی و عنوان گردد.
بخشی از ماکت بنای «تکیه دولت» در نمایشگاه دهلی‌نو

به هر حال، از آنجا که اصرار برگزار
کنندگان بر آن بود که فضا و موقعیت معماری
اماکنی را که مراسم آئینی و سنتی در آنجا برگزار
می‌شد، نشان دهند و نحوهٔ اجرای مراسم در آنجا
را به مقایسه بگذارند، حتی به ما یادآور شده بودند
که می‌توانیم ماکت مساجد اصفهان، قم و
زیارتگاههای ایران را نیز ارائه دهیم. ولی از آنجا

که زیارتگاهها و مساجد، هیچگاه اماکنی نبوده‌اند که در آنجا نمایش و حتی مظاهر نمایشی به اجرا درآید، لذا، جهت فراهم آوردن موارد مود توجه و نیاز مسؤلان و برگزار کنندگان نمایشگاه و نیز، دستیابی به اهداف آنها، به این نتیجه رسیدیم که فضای اماکنی را که برای نمایش، از قدیم الایام تا کنون، به طرق مورد نیاز بهره‌برداری می‌شدند، به صورت دکور یا ماکت در آوریم و همچنین عکس و اسلاید مورد لزوم را نیز تهیه و ارسال نماییم. بنابراین، انتخاب تکیه به عنوان مکان اجرای نمایش تعزیه، در بخش تاریخی موضوع کار قرار گرفت. بعد از انجام پاره‌ای از امور، برآن شدیم تا با توجه به اطلاعات حاصله، وسعت غرفه مربوط به مرکز هنرهای نمایشی را از ۱۰ یا ۱۵ متر به ۳۵ تا ۴۰ متر افزایش دهیم، که خوشبختانه با پیگیری برادران ما در رایزنی فرهنگی، اطلاع یافتیم که درخواست ما مورد موافقت قرار گرفته است. بنابراین، برای ساخت دکور تکیه دولت اقدام گردید و از آقای حسین پور در این مورد تقاضای همکاری شد و ایشان قبول زحمت کردند و با همکاران دیگر خود، در بخش طراحی و کارگاه دکور تالار وحدت، فعالیت چشمگیری را آغاز نمودند و دیدیم که در نمایشگاه، غرفه جمهوری اسلامی ایران از اهمیت و موقعیت خاصی برخوردار شد.

بنده چهار روز پس از افتتاح نمایشگاه (که در روز ۶۵/۸/۱۹ و بایک هفته تاخیر انجام گرفت)، به هندوستان سفر کردم و ناظر این بودم که بازدید کنندگان، در مقابل غرفه ما تأمل می‌کردند و

غالباً بعد از اینکه از چگونگی موضوع آن کسب اطلاع می‌کردند، با صمیمتی که ابراز می‌داشتند، محل را ترک می‌گفتند. در آنجا احساس کردم موفق شده‌ایم که بعضی از پرسش‌هایی را که مردم دنیا درباره موقعیت هنر در جمهوری اسلامی دارند، پاسخ گوئیم. یکی از روزهای خوب نمایشگاه، اولین یکشنبه بعد از افتتاح بود که بالغ بر هزار نفر بازدید کننده داشتیم. این تعداد، برای کل فضا و وسعت ساختمان نمایشگاه — که در سه طبقه بود — بسیار قابل توجه بود. در این روز، عکس‌های زیادی توسط تماشاگران از غرفه ما گرفته شد.

بهرحال، این نخستین باری بود که چنین مرکزی در یک مجمع بین‌المللی شرکت می‌جست و خوشبختانه باید گفت که موفق هم بود و با استقبال روبرو شد. و اگر چه ما خیلی بیش از آنچه آنجا مطرح ساختیم، موضوع زمینه کار داشتیم، اما بیسم طرح آنها در یک فضای ۳۵ متری، ما را برآن داشت که قدری از وسعت آنچه پیش‌بینی شده بود، بکاهیم.

در خاتمه، از آقای دکتر جابر عناصری به سبب همکاریشان درباره مطالعاتی که انجام گرفت، سپاسگزاری می‌کنم و از برادران عزیز که در وزارت ارشاد اسلامی و وزارت امور خارجه، یاری و مساعدت فرمودند تا مرکز هنرهای نمایشی بتواند نقش خود را در این نمایشگاه بخوبی ایفاء کند، تشکر می‌نمایم. انشاءالله که خداوند یاری کند تا همیشه بتوانیم در راه رسیدن به اهداف مقدس جمهوری اسلامی ایران موفق بشویم.